

Istanbul-Bysantion

*Högtidsföreläsning hållen vid Altomta akademi den 11 september 2021
av Lars Karlsson, professor i arkeologi, Uppsala Universitet*

Istanbul är väl för många svenskar en okänd och kanske lite mystisk plats. Och det är den verkligen, med sin långa historia och med sina många herrar som avsatt olika spår i topografin. Min forskning har sedan min utgrävningstid på Sicilien handlat om de koloniserande grekerna. Många av städerna runt Medelhavet etablerades av grekerna under en period av 200 år (ca 700-500 f.Kr.). Istanbul grundades år 659 f.Kr. från staden Megara i Grekland och fick namnet Byzantion. Grekerna var (och är) ett sjöfarande folk, då landet består av ett stort antal öar. Byzantion blev tidigt en viktig hamn för inte minst sädetransporterna från Svarta havet och kolonierna på Krim och i dagens Ukraina. Från Alexander den stores erövringar kom Medelhavsvärldens centrum att förflyttas österut, så till den grad att kejsar Konstantin beslöt att flytta romarrikets huvudstad österut. Hans val föll på det grekiska Byzantion, som omdöptes till Konstantinopel efter kejsaren och nygrundades år 324 e.Kr. Staden växte fort och när Konstantin introducerade kristendomen kom också kristendomens religiösa centrum att förläggas hit. Patriarken av Konstantinopel leder fortfarande den östgrekiska kyrkan i staden tros att staden varit turkisk sedan 1453. Jättestora kyrkor byggdes som var större än kyrkorna i Rom. Hagia Sofia står fortfarande kvar och många småkyrkor finns också kvar, även om de alla gjorts om till moskeer. Endast en kyrka av de som byggdes före den turkiska invasionen är fortfarande kvar som kyrka, men det finns många förstas som byggts senare. Den grekiska befolkningen stannade kvar och staden var till stor del grekisktalande fram till 1900-talet.

Jag har själv studerat och skrivit om de oerhört imponerande senromerska stadsmurarna som byggdes 412 e.Kr. och som var antikens väldigaste försvarsanläggning. Det var denna stora stadsmur som skyddade staden mot flera attacker från araberna, olika slaviska härar och t.o.m. (kanske enligt myten) en attack från vikingar. Vikingarna användes av kejsaren som palatsvakter och som sådana stod de i de övre valven i Hagia Sofia och skrapade in sina namn i runor i marmoralustraden. Staden kallades av vikingarna för Miklagård. Konstantin ska ha tillåtit handelsmän från Italien/Frankrike att etablera sig på andra sidan Gyllene hornet, en plats som efter dem och fortfarande idag kallas Galata (efter galler). Här kom Västeuropas kristna att etablera sina kyrkor och sina palats och det är i detta område som utländska nationer har konstruerat sina stora ambassadbyggnader. Det svenska palatset köptes redan 1757 och är Sveriges äldsta markområde utomlands. Här ligger nu ett konsulat (sedan 1920-talet är ju Turkiets huvudstad Ankara) och på konsulatets gård ligger Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul, där jag själv suttit i styrelsen i många år.

Anledningen till att jag tillbringat så mycket tid i Istanbul beror på att jag efter min anställning på Uppsala universitet år 2001 kom att ansvara för ett av Uppsalas största arkeologiska projekt, utgrävningarna av Zeushelgedomen i Labraunda, utanför Bodrum, i sydvästra Turkiet och det är ju en annan historia.

Lars Karlsson